

İÇİNDEN SOKAK GEÇEN ŞİİRLER

M.HAYATİ ÖZKAYA

İçinden sokak geçen şiirler

M. Hayati Özkaya

Şehirler dikeyleşerek genişlediği için artık bizim çocukluğumuzun ve gençliğimizin geçtiği sokakları ve o sokakları meydana getiren sırt sırta vermiş, yan yana durmuş, sırdaş mekânları, konu komşu evlerini bir arada bulmak epeyce zorlaştı.

Hâlbuki sokak bir zamanlar hayatın tâ kendisiydi. Her evin kapısından hayatın eşiğine atılan adımlar, tekilden çoğula, benden bize dönüşerek sokağın ortasında buluşurken sevinçler de kederler de aynı potada erimekteydi. Bu özelliğiyle sokak her bakımdan şehrin can damarıydı. Ne yazık ki bugün derdine derman, sevincine ortak bulamayan insanlar, kalabalıkların arasında kaybolup giderken her biri birkaç sokak büyüklüğünde üste üste konmuş konutların, apartmanların, sitelerin, residencelerin dünyasında bir ömür sürmekteler.

Bana göre bu durumun hayra yorulacak bir tarafı yok ama benim gibi işin ehli olmayan birinin de bu konuda birtakım uzun tahlillere girişmesi pek de uygun değil... En iyisi biz işi, işin uzmanı olan şehir planlamacılarına, toplum bilimcilerine havale edip asıl konumuza yani "içinden sokak geçen şiirlere" dönelim.

Sokaklar, dar veya çıkmaz sokaklar...

Sokakta kalanlar, sokak çocukları, sokak köpeği, sokak kedisi... Sokakta oynayanlar, sokakta oynanan oyunlar, sokaklardan yükselen kahkahalar; sokaklarda başlayan aşklar, duvarlarında yazılı kalan isimler, sevda sözleri... Kavgalar, sokak ortasında işlenen cinayetler, sokaklarla bölünen ideolojik semtler... Kim bilir daha neler neler sokakların kimliğinde resmigeçit ederlerken biz, birkaç şairin birkaç şiirinden "cimbızladığımız" dizelerle sokaklarda dünden bugüne kısa bir yolculuk yapalım ve söze önce,

"Hayır, hayal ile yoktur benim alışverişim,
İnan ki her ne demişsem görüp de söylemişim.
Şudur cihanda benim en beğendiğim meslek:
Sözüm odun gibi olsun, hakikat olsun tek."[\[1\]](#)

diyen şair Mehmet Akif Ersoy'un "*Seyfi Baba*" manzumesiyle başlayalım. Akif, bu şiirini 1911'de yayımlanan "*Safahat*" adlı birinci şiir kitabında okuyucularına sunmuştur. Bu demektir ki "*Seyfi Baba*"yı okurken yüz yılı aşan bir şiirle ve asırlık bir dertle karşı karşıya olduğumuzu unutmayalım. Bu bir sosyal sefalettir. Onlarca senenin geçip gittiği İstanbul sokaklarında ve yurdumuzun birçok yerinde hâlâ yağın yağmurlarla başlayan ve sonrasında devam eden nice trajedileri, dramları yaşadıkça, ister istemez diyoruz ki ya biz "*Seyfi Baba*"yı hiç okumamışız ya da okuduğumuzdan hiçbir şey anlamamışız. Neyse yine biz, işi şehir planlamacılarımıza ve memleketi yöneten üstün zekâlarımıza bırakarak şiire dönelim:

Sopa sağ elde, kırık camlı fener sol elde;
Boşanan yağmur iliklerde, çamur tâ belde.
Hani, çoktan gömülen kaldırımın, hortlayarak;
"Gel!" diyen taşları kurtarmasa, insan batacak.

...

Sormayın derdimi, bitmez mi o taşlar, giderek
Düştü artık bize göllerde pekâlâ yüzmek!

...

Sokulup bir saçağın altına sanki uyuyan
Evsiz barksız binlerce yoksul insan;
Sesi dinmiş yuvalar, toprağa serilmiş evler;
Evi sırtında, sokaklarda gezen aileler!

İşte Akif'in anlattığı bu sokak ve sokaktakiler ne yazık ki bugün de çok büyük bir değişikliğe uğramadan bir sefalet tablosu gibi sergilenirken biz bunun adına "kader" mi, "beceriksizlik" mi "akıldan" ve "ilimden" uzaklaşmak mı diyeceğiz bilmiyorum. Yalnız bildiğim bir şey var ki kendi kuyumuzu kendimiz kazmaya devam ediyoruz.

Neyse biz yine şiirlerle devam edelim:

Yıl 1934, Yahya Kemal Beyatlı bir Ramazan günü, iftara yakın bir vakitte, İstanbul'da Atik Valde semtindedir. Bu mahalle adını Atik Valide Camisi'nden ve külliyesinden almaktadır. Camiyi ve külliye yapıtıran şahıs ise I.Selim'in karısı, III. Murat'ın annesi olan Nurbanu Sultan'dır. Aslen Venediklidir. Şimdi onun hikâyesini bir kenara bırakıp dönelim tekrar İstanbul sevdalısı, büyük şairimize.

Yahya Kemal, Sermet Uysal'la yaptığı sohbetlerin birinde "Atik-Valde'den İnen Sokakta" isimli şiirini nasıl yazdığını anlatır: "Ben 1934'te Moda'da otuyordum. Hemen her gün Üsküdar'a gidip orayı keşfe çalışıyordum. Atik-Valde'den Karacaahmet'e bir sokak iner. 1934'te bir Ramazan günü, o dar sokakta durdum. Halkı, kerpiç evleri, bakkal dükkânını seyrettim. O empresyonu (intiba, izlenim) aldım. Taksiye binip Moda'ya avdet ettim. İşte "Atik-Valde'den İnen Sokakta" isimli şiirimi, o intibamı yavaş yavaş işleyerek bu sene bitirdim."

Yahya Kemal'in bu sene dediği sene, tahmini 1955 ya da 1956'dır. Çünkü şiir ilk defa 6 Mayıs 1956'da Hürriyet gazetesinde yayımlanmıştır.[\[2\]](#) Gelin şimdi hep birlikte Yahya Kemal'in anlattığı o sokağa girelim:

İftardan önce gittim Atik-Valde semtine,

Kaç def'a geçtiğim bu sokaklar, bugün yine,

Sessizdiler. Fakat Ramazan mâneviyyeti

Bir tatlı intizâra çevirmiş sükûneti;

...

Bir top gürültüsüyle bu sâhilde bitti gün.

Top gürleyip oruç bozulan lâhzadan beri,

Bir nurlu neş'e kapladı kerpiçten evleri.

Yârab nasıl ferahlı bu âlem, nasıl temiz!

Tenhâ sokakta kaldım oruçsuz ve neş'esiz.

Yurdun bu iftarından uzak kalmanın gamı

Hadsiz yaşattı rûhuma bir gurbet akşamı.

Yahya Kemal'in Nihat Sami Banarlı'ya armağan ettiği bu şiiri, sadece Moda'da oturup Üsküdar'ı tanımaya çalışan meraklı bir şairin izlenimleri şeklinde değerlendiremeyiz Bu mısralar aynı zamanda bir toplumda sosyal, ekonomik ve kültürel bir kopuşun hikâyesini de dile getirmektedir. Tıpkı Peyami Safa'nın "*Fatih Harbiye*"sinde anlatılanlar gibi. Bu şiirde de Moda ve Üsküdar semtlerinde farklı hayat tarzlarını yaşayanlar, şairin kendisinden hareketle karşılaştırılmaktadır. Bir başka deyişle, bu şiirde geleneklerini yaşamaya ve yaşatmaya çalışan halkla, kendi kimliğinden uzaklaşan zengin iş adamlarının, aydınların, bürokratların, siyasetçilerin arasındaki uçurum anlatılmaktadır.

Uzun yıllar Paris'te kalan Yahya Kemal de bu sıkıntıyı birebir yaşayanlardan ve uçurumun kenarından "kökü mazide olan bir âti"yim diyerek dönmeyi başaranlardan biridir.

Evet, sokaklar halkın sosyal, ekonomik, kültürel ahvalini bize bütün çıplaklığıyla gösterdiği gibi yalnız ve kimsesiz olanlara kucak açan şefkat yuvaları olarak da şiirimizde yer alır. Örnek mi istiyorsunuz, işte size, gelimli gidimli bu dünyanın "*Çile*"sinde yoğrulan "*Kaldırımlar*" şairinin şiirinden birkaç dörtlük:

Sokaktayım, kimsesiz bir sokak ortasında;

Yürüyorum, arkama bakmadan yürüyorum.

Yolumun karanlığa saplanan noktasında,

Sanki beni bekleyen bir hayal görüyorum.

...

Bana düşmez can vermek, yumuşak bir kucakta;

Ben bu kaldırımların emzirdiği çocuğum!

Aman, sabah olmasın, bu karanlık sokakta;

Bu karanlık sokakta bitmesin yolculuğum!

...

Uzanıverse gövdem, taşlara boydan boya;

Alsa buz gibi taşlar alnımdan bu ateşi.

Dalıp, sokaklar kadar esrarlı bir uykuya,

Ölse, kaldırımların kara sevdalı eşi...

Kaldırımlar şiiri 1928'de Hayat dergisinin 73. sayısında yayımlandığında, Necip Fazıl Kısakürek, henüz 24 yaşındadır ve bu genç şair için o yıllar, bunalımlı yıllardır. Yalnızlığını kelimelerin sırtına yükleyerek karanlık ve ıssız sokaklara doğru yürürken sokakların vazgeçilmezi olan kaldırımları da kendine mekân edinir. Kaldırımların kara sevdalı bir eşi gibi etiyle kemiğiyle sokakların malı olan bu yalnız adam, sokaklar kadar esrarlı bir uykuya dalarak kaldırımlarda ruhunu teslim etmek ister.

Şairdeki bu isteği, Mehmet Kaplan şöyle değerlendirir: "Psikanalistler ölüm arzusu ile anne karnına dönüş arasında bir münasebet bulmuşlardır. Onlara göre dış âlem karışışında menfi tavır, çevre ile uyuşamayış, insanlarda gayri şuurî olarak bu arzuyu uyandırır. Necip Fazıl'ın geceyi bir kadına

benzetmesi ve kaldırımlarda ölmeyi istemesi böyle bir arzunun neticesi olabilir.”[3]

Necip Fazıl'ın aksine Ümit Yaşar Oğuzcan ise “*Bu Şehrin Sokakları*” adlı şiirinde âdeta bambaşka bir resimle karşımıza çıkar. Şairin dile getirdiği şehrin sokakları bizim her gün geçip gittiğimiz sokaklara hiç benzemez. Öyle ki “*Bu Şehrin Sokakları*” nda gezinirken sanki bir masal şehirde bulursunuz kendinizi, içiniz kıpır kıpır olur, neşe dolarsınız. Sonra da gerçeklerden uzak, abartılı da olsa tatlı bir tebessümle okursunuz mısraları:

Hangi sokaktan geçsem
Pırl pırlıdır parke taşları
Ayağın değsin yeter
Açılır kapısı cümle güzelliklerin
Kaldırımlar taş mıdır, çimen midir, bilinmez
Bu şehirde sokaklar seni düşünür
Bu sokaklarda evler seninle dolu
Bu evlerde huzur bir şarkıdır söylediğin
Sen yürürken bir kilim dokunur kilometreler boyunca
Düşer kaldırımlara nakış nakış güzelliğin...

Şairlerimizden bazıları ise evlerini bırakıp sokaklara çıkmayı, kaldırımlarda ıslık çalarak dolaşmayı hiç tercih etmemişlerdir. Çünkü sokaklar onlar için tehlike, evler ise huzur ve sessizlik kaynağıdır. Mesela, “*Dışarda*” şiirinde Behçet Necatigil şöyle der:

Yandı sokak lambaları mum alevi pervane

Şeytanca sırtır fosforlu camlar

Gördüm zifir sarısını dükkân vitrinlerinde

Belliydi biliyordu bezgindi

Evimize gidelim.

Zaten edebiyatımızda “evler şairi” olarak anılan Behçet Necatigil için sokak, korkunun ve güvensizliğin mekânıdır. Şairin bu tedirginliğini “*Sokaktan Gelmek*” şiirinde de görürüz:

Sokağa mı çıkıyorsun, dikkat et

Emanet ol Tanrıya,

Sokak demek

Eksilmek yarı yarıya.

Oysa bir başka şairimiz Ahmet Muhip Dranas için sokak, hayatın her anını etkileyen ve her anından etkilenen canlı bir varlık gibidir. “*Sokaklar*” her şeyi içinde barındırır:

Sokakta gün, sokakta gece,
Ben sen o biz kuş ve karınca.

Sokaktan gelir vehimlerim,
Sokakta geçer bayramlarım.

Sokakta kibarlar, sakatlar,

Alaylar, düğünler, tabutlar.

Sokakta ağlanır, gülünür,
Hayal kurulur ve ölünür.

Memelerinde keder sütü,
Şairi sokak anne büyüttü.

...

Şairi büyüten sokak, aynı zamanda sanki ona müdahale etme hakkına da sahiptir. İşte bakın sokağın sesi, Cemal Süreya'nın "*Vakit Var Daha*" şiirinde şaire, zamana ve mekâna nasıl hükmetmektedir:

"Elif Lâm Mim. Yirmi üç haziran dokuz yüz altmış yedi

Bulanık atmosferin içinde gözlerim sımsıcak;

Yeldeğirmeni'nden denize sarpa sararak inen bir sokakta.

Vakit tamamdır diyorum. Ve sokağın sesi

Diyor ki değil daha

Vakit var daha"

Süreya'ya sokağın tayin ettiği vaktin ne kadar olduğu ve ne zaman son bulacağı belli değil. Ancak Nevzat Yalçın'ın "*A Sokağı*"nda vakit bellidir:

Dikdörtgen bir sâde çerçeveden

"A" Sokağına giriyorum bir öğle sonu

Mor gölgesinde evlerin, sokak uykuda.

Kiremitlerde yansıyan Temmuz

Ve maviliğe saplanmış sivri damlar.

Evler ki beyaz badanalı evler ki sonsuz

Yalnızlığında terk edilmişliğin.[\[4\]](#)

Evet, gördüğünüz gibi "*A Sokağı*" bize yazımızın başında belirttiğimiz dikeyleşerek genişleyen şehirlerin unuttuğu beyaz badanalı evleri ve yalnızlaşan sokakları anlatmaktadır.

Mehmet Çınarlı ise "*Sanatçı Dostlarım*"[\[5\]](#) adlı kitabında bir şair dostunun bir moda gibi bir şiir akımına nasıl kapıldığını, Orhan Veli'den ve "Garip" akımından nasıl etkilendiğini hatta bir gün bir dergide ev adresini şiir diye nasıl yayımladığını edebiyat tarihine not düşerek belirtir:

Şükriye Mahallesi,

Yenicezaevi yanı sokak,

Dört bölü sekiz numara

Ankara.

Bir fakirhane.

Güzel gözlüm,

Kumral saçlım,

Beni oradan ara.

Bu adresin ve bu davetin sahibi Ahmet Tufan Şentürk'müş... Adres demişken Nihal Atsız da Azerbaycan'dan gelen sınıf arkadaşı Mehmet Sadık Aran'ın[6] kolay kolay unutulmayacak olan bir dilekçesindeki adresten bahseder. M. Sadık Aran bir gün bir hizmet almak için belediyeye dilekçeyle başvurduğunda, sokağı unutmazınlar diye adresini manzum olarak şöyle yazar:

Cihangir / Sormagir / Yüz on bir

Evet, kısacası sokaklar, çağlaya çağlaya akıp giden bir nehir gibi şehrin meydanlarına ulaştıkça bin bereket fişkıracak hayattan ve şirden...

[1] Mehmet Akif Ersoy, Safahat, Haz. A.Vahap Akbaş, s.24

[2] Özcan GÖKHAN Öğr. Gör, *Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* Cilt:1 Sayı:2 Aralık: 2013 s. 167

[3] Mehmet Kaplan, Cumhuriyet Devri Türk Şiiri, MEB Bas.İst.1973, s.59

[4] Nevzat Yalçın, "A" Sokağı Şiirleri, Hisar Yay. Ank. 1969

[5] Mehmet Çınarlı, Sanatçı Dostlarım, Ötüken Neşriyat,İst.1979, s.211

[6] Haz. Sevil Abbasoğlu- Atilla Jorma, Turan Yolunda Mehmet Sadık Aran, Doğukütüphanesi, İst.2020, s.22